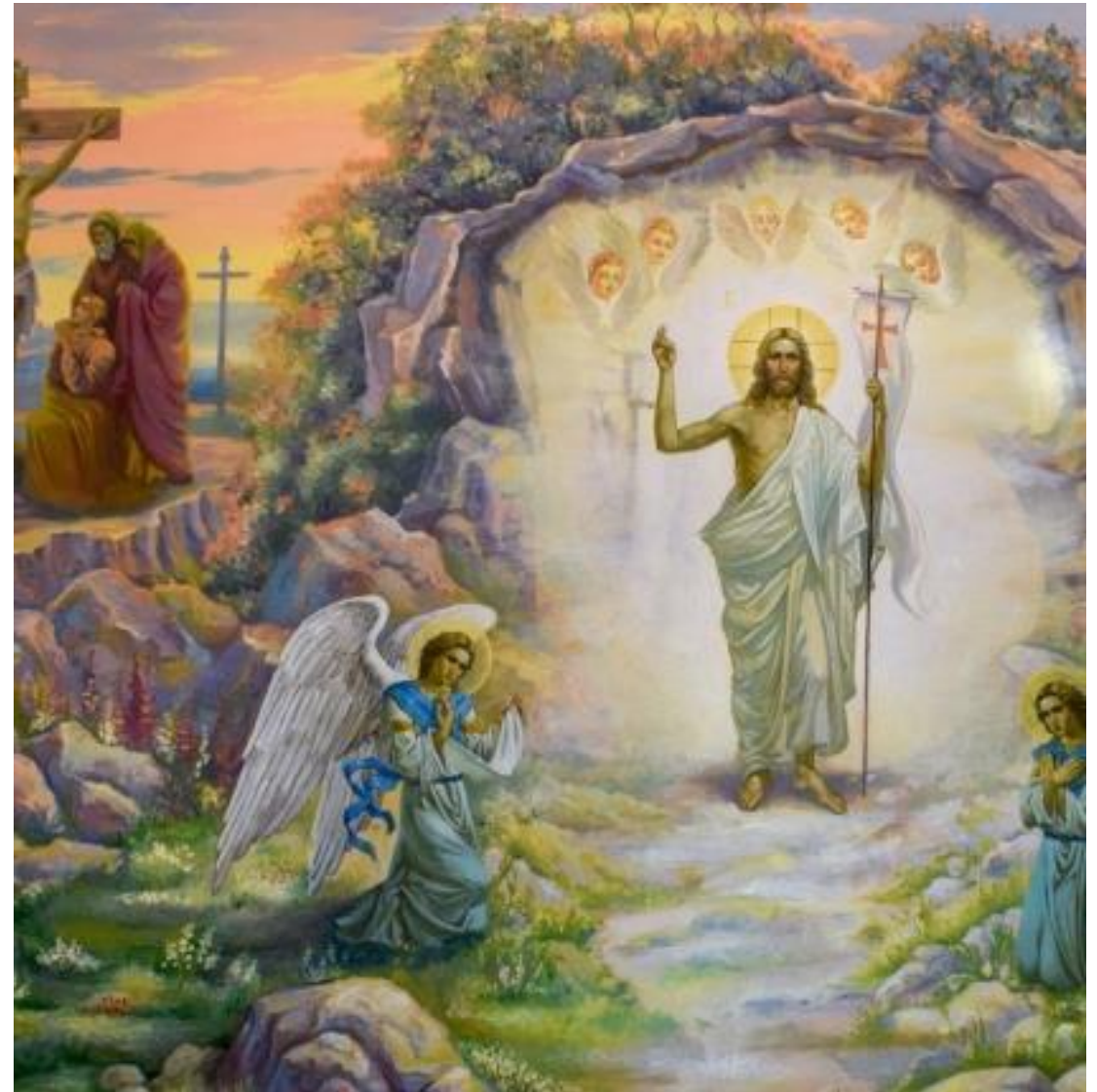

WIELKANOC

WIELKANOC

Wielkanoc odbywa się w tym roku w niedzielę, 17 kwietnia. Jest to najstarsze i najważniejsze święto chrześcijańskie celebrujące misterium paschalne Jezusa Chrystusa: jego mękę, śmierć i zmartwychwstanie, obchodzone przez kościoły chrześcijańskie.

Historia wielkanocy

Początkowo uczniowie Chrystusa świętowali Wielkanoc-Paschę *w Duchu i prawdzie* w ramach obrzędów żydowskich. Być może, gdy św. Łukasz stwierdził w *Dziejach Apostolskich* o Pawle i towarzyszącym mu uczniach: „odpłynęliśmy z Filippi po Święcie Przaśników” , miał na myśli już odrębne święto chrześcijańskie. Współcześnie bibliści skłaniają się do stwierdzenia, że opisy wydarzeń paschalnych Jezusa zawarte w Ewangeliach, zarówno synoptycznych, jak i Janowej np. opowiadanie o Ostatniej Wieczerzy, o jego męce, śmierci i zmartwychwstaniu zostały *przefiltrowane* przez sito liturgii i praktyki sakramentalnej pierwotnego Kościoła apostołskiego, stanowiącej w jakimś stopniu odrębną, chrześcijańską celebrację Paschy, uobecnianą szczególnie w Eucharystii.

Niedziela Palmowa

Okres Świąt Wielkanocnych rozpoczyna **Niedziela Palmowa**, nazywana *Kwietną Niedzielą*.

W Niedzielę Palmową mieszkańcy wsi szli do kościoła aby poświęcić **palmy** – zajmujące w ten dzień centralne miejsce.

Obowiązywał bezwzględny zakaz wyrzucania palmy – po poświęceniu była ona przechowywana w specjalnie przeznaczonym do tego miejscu, natomiast stara palma – palona. Podkreślało to niezwykłą rolę jaką jej przypisywano. Popiół z palmy wykorzystywano w **Środę Popielcową**.

W niektórych częściach Lubelszczyzny spożywano symbolicznie (w małej ilości) kotki baziowe – na ból gardła i choroby płuc.

Palnę umieszczano się za obrazami (np. za obrazem **świętej Agaty** – która strzegła dobytku przed pożarami i głodem). Miała ona strzec domostwa. Używano jej czasie święcenia pól, które miało miejsce w **Przewodnią Niedzielę**.

Odbywa się w tym roku 10 kwietnia

- **Palma** posiadała w wyobrażeniach i wierzeniach ludowych moc magiczną, wróżebną i leczniczą. Palma jako symbol płodności i urodzaju, strzegła domostwa wraz z ich mieszkańcami przed ogniem, chorobą, piorunem, czarownicami – czyli przed złem świata „zewnątrznego”.
- **W jej skład** – oprócz podstawowych – trzciny i wierzbowych bazi – wchodziły również inne rośliny – takie jak przylaszczki, barwinek, gałązki tuii, bukszpanu, borówek. W niektórych częściach Lubelszczyzny przyozdabiano palmy suszonymi kwiatami i wstążkami.
- **Zastosowanie palmy** – po poświęceniu, zaraz po wyjściu z kościoła dotykano się palmami – „palmowało” – życząc sobie nawzajem min. doczekania następnej Wielkanocy (szczególnie wschodnia część Lubelszczyzny oraz Podlasie). Praktykowany był również zwyczaj *bicia palmami* – w domu, po powrocie z kościoła, lub przez młodych chłopców. Odwiedzając wczesnym rankiem domy – chłopcy uderzali zastanych w łóżach domowników, szczególnie dziewczęta (znaczenie zalotne). Wygłaszano przy tym różnorodne formułki, np. „Palma bije nie zabije”, „Za tydzień – Wielki Dzień, za sześć noc – Wielkanoc”, „Za sześć dni Wielkanoc”.

Wielki Tydzień – to czas przygotowań do kulminacyjnych obchodów Wielkanocy.

Wielki Poniedziałek/Wielki Wtorek – w tych dniach szczególnie sprzątano, bielono ściany i szorowano podłogi. Był to też czas gdy wiele osób zabierało się do przygotowywania pisanek.

MAŁY PRZEWODNIK PO WIELKIM TYGODNIU

Co działo się z Jezusem?

I-N

NIEDZIELA PALMOWA

Jezus wśród wiwatującego tłumu wjeżdża na osiołku do Jerozolimy

WIELKI PONIEDZIAŁEK

Jezus odwiedza przyjaciół w Betanii. Maria namaszcza Go „na dzień Jego pogrzebu”

WIELKI WTOREK

Jezus zapowiada zdradę Judasza i zaparcie się Piotra.

WIELKA ŚRODA

Judasz dobija targu z arcykapłanami - wyda Jezusa za 30 srebrników.

WIELKI CZWARTEK

Ostatnia Wieczerza. Jezus ustanawia sakramenty Eucharystii i kapłaństwa. Potem modli się w Ogrójcu. Tam zostaje pojmany.

WIELKI PIĄTEK

Proces Jezusa zakończony wyrokiem śmierci. Droga na Golgotę i ukrzyżowanie. Jezus umiera. Jego ciało zostaje złożone w grobie.

WIELKA SOBOTA

Jezus zstępuje do Otchłani.

WIELKA NOC

Chrystus powstaje z martwych!

Wielka Środa

Miała charakter zaduszkowy. W kościołach następowało otwarcie drzwi do nawy głównej.

Wielki Czwartek

W ten dzień milkły kościelne dzwony i organy. Zastępowały je kołatki, z którymi biegali po wsiach mali chłopcy. Kołatki zastępowały na kilka dni kościelne dzwonki (do momentu poświęcenia pokarmu w Wielką Sobotę). W kościele ksiądz obmywał nogi dwunastu mężczyzn. Zwyczaj ten zachował się współcześnie. Szczególnie uroczyście odbywało się to w katedrze lubelskiej, gdzie biskup obmywał nogi dwunastu żebrakom i obdarzał jałmużną. Nie wolno było rąbać drzewa, młócić czy prząść. W tym dniu należało zachować ciszę – aby podkreślić czas żałoby i oczekiwania na zmartwychwstanie.

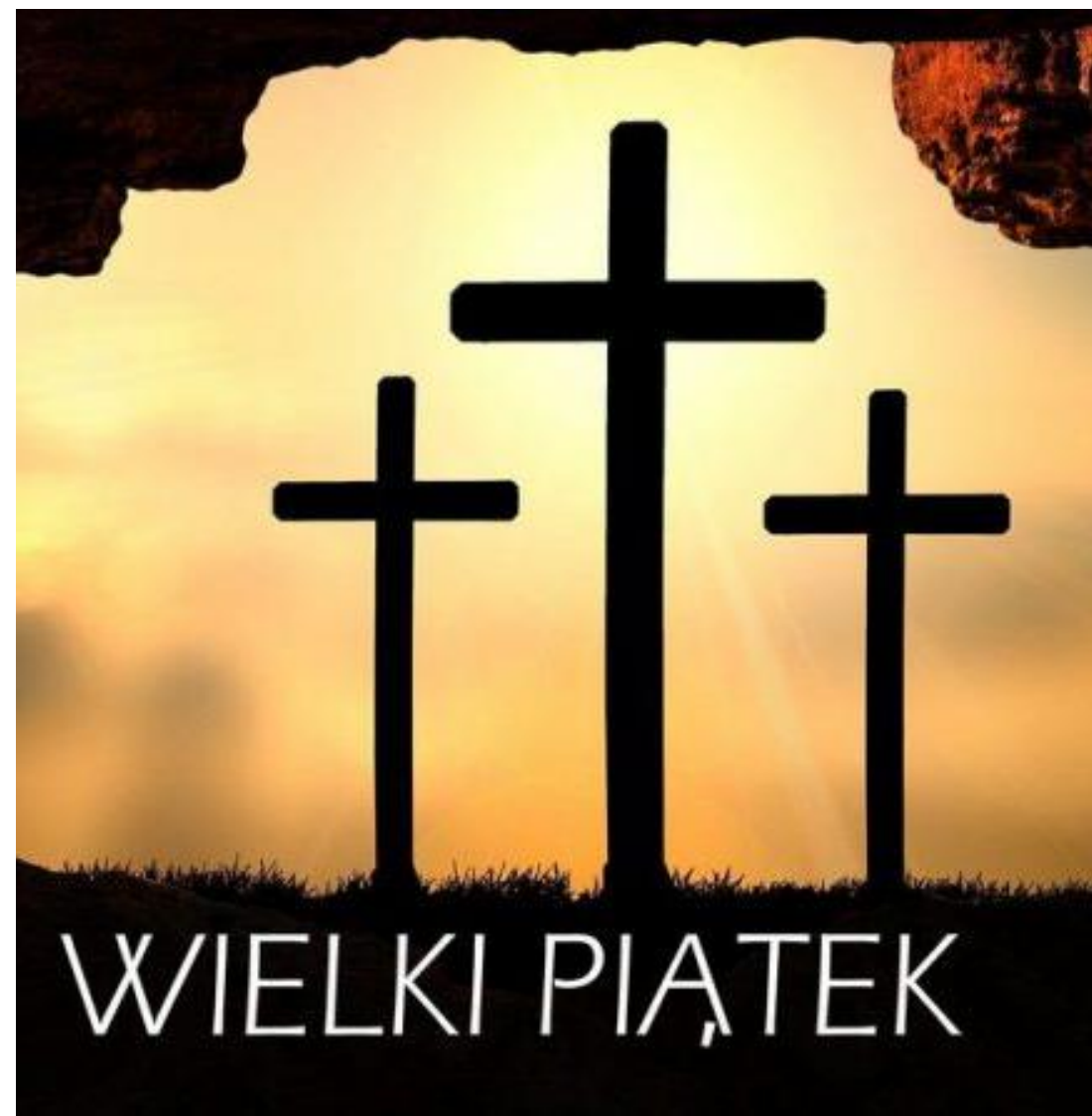

Wielki Piątek

Dzień *ściłego postu*. W kościele, liturgia tego dnia jest ściśle powiązana z adoracją krzyża. Wierni budowali groby, przy których po symbolicznym złożeniu ciała Pana Jezusa pełniono wartę (najczęściej straż pożarna).

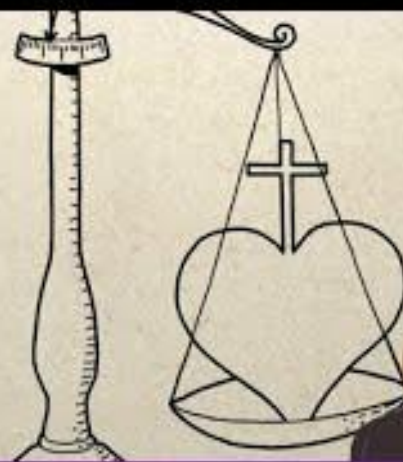
Przed wschodem słońca należało obmyć się w wodzie, aby zapewnić sobie zdrowie i bogactwo przez cały rok. Mieszkańcy wsi obmywali się w bieżącej wodzie, lub w misce do której wrzucano monety. Zakazane było w tym dniu pożyczanie – aby nie zabrało to szczęścia z domu. Obserwując pogodę przepowiadano urodzaj na cały następny rok.

W ten dzień przygotowywano *święconkę* – pokarm. Przygotowywano również potrawy wielkanocne

32

**W JAKI SPOSÓB JEZUS
ZBAWIŁ NAS NA KRZYŻU?**

Wielka Sobota

W ten dzień miało miejsce poświęcenie pokarmu, wody i ognia. **Pokarm** święcono w chałupie najbogatszego gospodarza, przy kapliczce lub przydrożnym krzyżu. W niektórych wsiach wierni udawali się z pokarmem do kościoła. Przynoszono kosze, w które wkładano wcześniej wszelkie jadalne produkty przeznaczone do spożycia podczas świąt. Święconka składała się więc z dużej ilości jaj, bochenka chleba (aby nigdy w domu go nie zabrakło), kiełbasy, boczku, sera, masła, korzenia chrzanu, soli. Każdy ze składników święconki posiadał swą odrębną symbolikę. Wszystko przykrywano lnianym ręcznikiem – który wykorzystywano później do ochrony kapusty, aby urodzajnie rosła. Poświęcony pokarm spożywano podczas uroczystego śniadania w Wielką Niedzielę, później też w Wielki Poniedziałek. **Woda** – poświęcona przy okazji święcenia pokarmów, przechowywana była w specjalnych naczyniach. Używano jej do święcenia ludzi, zwierząt i domostwa przez cały rok. Miała chronić przed nieszczęściem i złymi duchami.

- Wieczorem tego dnia święcono **ogień**. Rozpalano w okolicach kościoła ogniska, z gałęzi tarniny, śliwy, cierni głógowych i starych palm. Często popiołem z tych ognisk posypywano głowy wiernych w środę popielcową. Po poświęceniu ognia, każdy zabierał ze sobą ciernie. Umieszczone w stropie domu, miały ochronić przed piorunami.
- W Wielką Sobotę odbywała się adoracja grobu Chrystusa.

Wielka Niedziela/ Niedziela Wielkanocna

Wcześniej rano odbywała się Msza rezurekcyjna. Po niej, każdy gospodarz starał się jak najszybciej dotrzeć do domu. Miało dać mu to pierwszeństwo w zakończeniu żniw i zapewnić urodzaj. Kto natomiast pierwszy wszedł do domu – ten zapewniał sobie przychylność losu (pow. puławski). Zanim rozpoczęto śniadanie wielkanocne, gospodarz zęgnął się i dzielił z domownikami cząstkami poświęconego jajka. Dopiero po złożeniu sobie życzeń przystępowano do posiłku. To, co robiło się tego dnia, miało mieć odzwierciedlenie w **życiu codziennym** przez cały następny rok. W Wielką Niedzielę nie wolno było spać, bo inaczej głowa bolałaby przez cały rok, wierzono również że będą rosły chwasty w polu. Tego dnia nie ścielono łóżek, nie pito wody, aby przez cały rok nie męczyło pragnienie. Po zachodzie słońca nie brano do ust święconego pokarmu, aby nie zapaść na kurzą ślepotę. Nie wolno było zamiatać – aby kury nie rozgrzebywały grządek w ogrodzie. Nie można było wołać na głos kur – aby nie niosły się u sąsiadów.

Jedzenie wielkanocne

Biała kiełbasa surowa

Żurek lub zupa chrzanowa

Jajka na różne sposoby

Chleb

Wędzonka

Pasztet

Zimne nóżki, czyli kurczak w galarecie

Roladki drobiowe z jajkiem w środku

Jajka faszerowane w panierce

Sałatki na bazie jajka i szynki

Babka wielkanocna

Mazurek

Sernik

Makowiec

Pascha

Miodownik

Wieniec drożdżowy

Pisanka

Pisanka oprócz zwykłego jajka symbolizującego życie, spożywanego podczas Wielkanocnego śniadania odgrywa ważną rolę w obrzędowości Wielkanocnej. Pisanka to w różny sposób przyozdabiane jajko. Pisanka niosła za sobą szczególne treści – była przedmiotem zabawy oraz zabiegów zalotnych, podczas wiosennego kołędowania. Pisanki wykazywały zróżnicowanie regionalne, zarówno w formie, jak i nazwie. W Lubelskiem na pisanki mówiono min. w okolicach Frampola, Szczebrzeszyna, Mokrego Lipia – „*piski*”, na innych obszarach – *malowanki*, *kraszanki*. Nazywane były w zależności od tego, w jaki sposób je wykonywano. Wykazywały się zróżnicowaniem geograficznym z uwagi na różnorodność zastosowania koloru i ornamentyki.

Funkcje i zastosowanie pisanki – pisanka jako symbol odradzającego się życia, była środkiem leczniczym. Służyła nie tylko zabawie (bitki, wybijanie lub kumkanie) ale funkcjonowała również jako dar. Często była „zapłatą” za wielkanocną kolędę. Pisance przypisywano też znaczenie zalotne – panny rozdawały pisanki swym oblubieńcom, śpiewając przy tym specjalne pieśni, lub odwrotnie – kawalerowie pannom. Pisanką obdarowywano żebraków, aby ci modlili się za dusze nieżyjących członków rodziny.

Drugi dzień świąt zwany inaczej *Dyngus*, *Śmigus*, "*Śmingus*", "*Szmgigus*", "*Lejek*" – w który powszechnie praktykowano zwyczaj polewania się wzajemnie wodą. Jak głosi legenda, pierwsi Żydzi oblali wodą Matkę Boską i na pamiątkę tego wydarzenia oblewamy się wszyscy. Gdy był ciepły dzień, to dziewczęta oblewano całymi wiadrami, a nawet wrzucano do rzeki. W okolicach Kraśnika do polewania używano specjalnych sikawek wykonanych z drewna, które osiągały znaczne rozmiary (ok. 1 m długości i 10 cm średnicy). W wielu regionach Lubelszczyzny w tym dniu biegali po wsi chłopcy, tak zwani "dyngusie", "dynguśniki" i wygłaszali przeróżne monologi, często o satyrycznym charakterze: „Gospodarze mili, Dajcie nam sperkę albo dziewczkę, Dajcie nam, dajcie tę całą kiełbasę, niech ja se gaik trzy razy opasę”. W zamian otrzymywali świąteczne przysmaki. W centralnej Lubelszczyźnie (Niedrzwica, Osmolice itp.) znany był obrzęd chodzenia po dyngusie, w czasie którego śpiewano pieśń apokryficzną o męce i śmierci Pana Jezusa, a następnie pieśni życzeniowe – najczęściej dla gospodarza i panny. W powiecie lubartowskim gospodarze tego dnia wprowadzali konie do rzeki, żeby przez cały rok zdrowo się chowały. Tam też dyngus odbywał się we wtorek, wszyscy oblewali się wodą, aby lato nie było suche. Polewanie powtarzano w pierwszą niedzielę po świętach. W niektórych wsiach polewanie trwało nawet cały tydzień do Przewodniej Niedzieli, kiedy to dziewczęta za oblewanie wodą dziękowały chłopcom, obdarowując ich pisankami.

Wielkanocne Kolędowanie i wiosenne zabawy

Racyjki – zwyczaj znany na pograniczu Lubelszczyzny i Podlasia. Rankiem mali chłopcy chodzili po domach i śpiewali kościelne pieśni religijne i apokryfy, za co dostawali jajka lub pierogi.

Gaik (gaik-maik, zielony gaik, nowe łatko) – od Wielkanocy młode dziewczęta, śpiewając radosne pieśni, np. *My z gaikiem wstępujemy*, chodzą do każdej chałupy we wsi ze ściętą młodą brzozą lub jedliną, której gałęzie przyozdobione były kolorowymi wstążeczkami, a także świętym obrazkiem np. Matki Boskiej. Za wykonaną pieśń i składane powinszowania otrzymywały poczęstunek.

Kumkanie – zabawa wielkanocna, podczas której partnerzy swoim najmocniejszym jajkiem uderzali lekko w jajko przeciwnika, to które zostało zбите, przechodziło na własność zwycięzcy. W innych wsiach zabawa znana pod nazwą *wybitki*.

Żuraw – obrzędowa zabawa wiosenna znana na wschodnich obszarach Lubelszczyzny, w którą po południu drugiego dnia Wielkanocy na podwórzu przed karczmą bawili się chłopcy. Polegała ona na tym, że wszyscy uczestnicy krzyczą jak żurawie i opierając ręce na biodrach sąsiada, biegną za prowadzącym, a gdy ten raptownie skręci, wszyscy padają na ziemię.

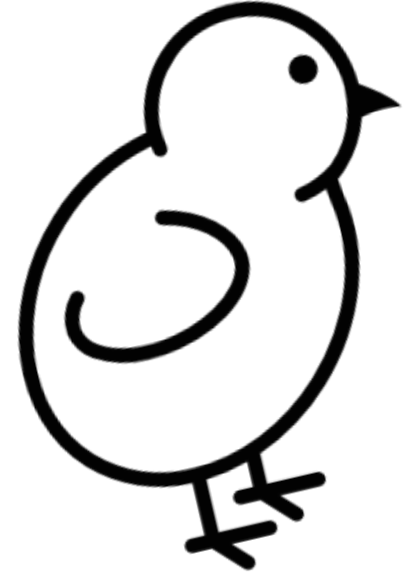
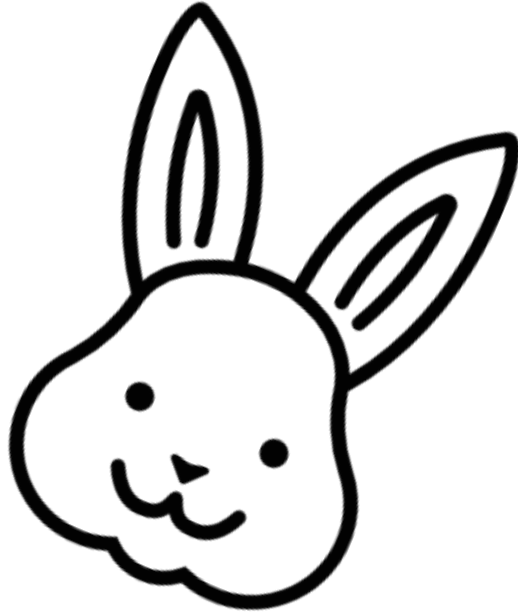

Przewodnia Niedziela

Pierwsza niedziela po Wielkanocy. W niektórych wsiach święcono pola i ponownie miało miejsce oblewanie wodą. Jeśli jednak chłopcy nie polewali wodą – dziewczęta wręczały im pisanki. Urządzone tego dnia zabawy. Pola święcono ubiegłoroczną, poświęconą palmą. Pozostawiano ją w polu, wkładając w ziemię. Gwarantować miało to urodzaj.

Dziękuję za uwagę

Maja Mikłasińska 7F